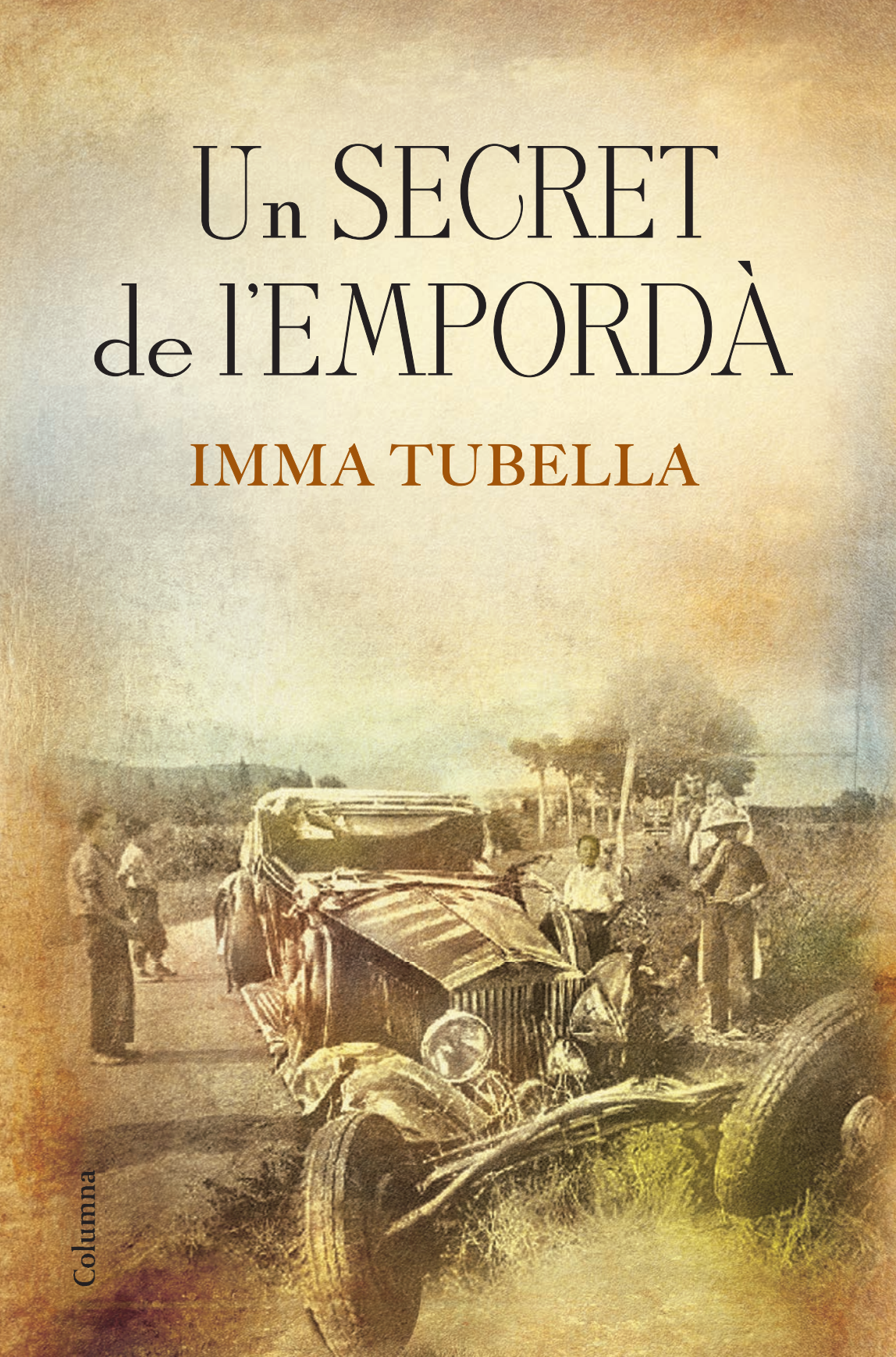

U_n SECRET de l'EMPORDÀ

IMMA TUBELLA

Columna

IMMA TUBELLA
UN SECRET
DE L'EMPORDÀ

COL·LECCIÓ CLÀSSICA
PRIMERA EDICIÓ: SETEMBRE DEL 2016
© IMMA TUBELLA CASADEVALL, 2016
© EDITORIAL PLANETA, S.A.
© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.
AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA
ISBN: 978-84-664-2100-3
DIPÒSIT LEGAL: B.12.530-2016
FOTOCOMPOSICIÓ: VÍCTOR IGUAL, S.L.
CARRER ARAGÓ, 390 - 08013 BARCELONA
IMPRÈS A: LIBERDÚPLEX

www.columnaedicions.cat

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats

I

Pluja de diamants

Pensa que cada dia pot ser el darrer.

Epístoles, HORACI

L'Empordà, primer d'agost de 1935. Són les cinc tocases. El sol, encara alt, tenyeix de daurat els camps coberts de rostolls a banda i banda de la carretera. Fa calor, molta calor, però quatre núvols a l'horitzó, arran de mar, podrien anunciar pluja. Un cotxe avança a tota velocitat en direcció a Figueres. Una parella està vivint un cataclisme d'amor i els seus darrers moments abans de la separació. D'aquí a poc, ella pujarà al tren, i si fa tard, ho farà a Portbou o a Perpinyà. El temps s'esgota. Ell té necessitat de parlar, ella d'escoltar.

Tremolors, palpitations, impossibilitat de concentrar-me... Em sembla que acumulo tots els símptomes de la malaltia de l'amor. Que sóc un gat vell en amors? Tu també. Però

fins ara jo dominava la situació. En canvi, hi ha alguna cosa de tu que flueix en les meves venes que no em deixa en pau, una sensació de cremor que penetra en les esclotxes dels meus pensaments. Ocupes tot el meu temps, amb la teva presència i amb la teva absència, i el sentiment de tu mai m'abandona, especialment quan no hi ets. I aviat no hi seràs. Ara mateix ja em deixo per retrobar-te, per acaronar-te, per submergir-me en la teva mirada, per oblidar el món en els teus braços, sense defenses. Només puc pensar en tu. Només vull pensar en tu. Sí, tens raó, aprofitem aquests darrers moments i no els tenyim de tristor per un futur que no sabem si podrem controlar. Quina meravella! No hi ha res com l'Empordà! Aquest és el lloc on m'agradaria viure. M'hi sento tan bé! La seva olor i els seus colors em produeixen una serenitat difícil d'explicar. I ara amb tu...

No m'acaronis d'aquesta manera l'esquena, no arribarem mai a Figueres. Ja hem fet tard a Flaçà. Que per què m'he tret la camisa? Perquè som en plena canícula, però també perquè necessito compartir cada centímetre de la nostra pell, fins al darrer moment. Jo també t'hauria de preguntar per què vas a París amb pantalons curts de platja. Sí, ja ho veig, tens la faldilla sobre el maletí. I sí, puc conduir amb una sola mà, no ho veus?

Amor meu, has despertat en mi l'evidència que ha nascut alguna cosa molt forta entre nosaltres, alguna cosa que té unes ganes terribles de viure i que omple d'emoció els nostres cors. Tens raó, també trasbalsa les nostres vides, sobretot la teva. Jo sóc lliure. Però no hem de tenir por d'aquest amor, tot i que jo en tinc perquè sento que no té res a veure amb els altres. Un amor que em produeix un estat d'agitació inversemblant. Com tots? Saps, perquè no m'he cansat de dir-t'ho, que valoro aquesta

complicitat que compartim com no l'havia compartit mai amb ningú, aquesta intimitat que alimentarà fins a la fi dels nostres dies el sentiment que hem sigut capaços d'oferir-nos el que tenim de més essencial, els nostres cors. Passi el que passi digue'm, si et plau, que sempre estarem junts, que aquest és el teu darrer viatge. Ningú que em conegui creuria que t'he dit el que acaba de sortir del fons del meu cor. I si t'ho dic, és perquè ho penso.

Com t'ho podria explicar? No cal? Sí que cal, perquè jo necessito entendre-ho i fer-t'ho entendre. De molt jove em vaig llançar a tots els braços que se m'obrien per aprendre, per experimentar, com la majoria d'homes que conec. Després em vaig comprometre per interès. No vull ser desconsiderat. Jo creia que l'estimava, que l'amor era allò que vivia. Però el sentiment de buidor era infinit, i la buidor es va transformar, més aviat del que em pensava, en desinterès i frustració. Vaig pensar que del que es tractava, doncs, era d'encadenar relacions, una rere l'altra o totes al mateix temps. Fins que, sense buscar-te, et vaig trobar i vaig descobrir un sentiment desconegut, un sentiment que em dona forces, m'impulsa a viure però també em produeix un gran dolor. Dolor o por, o tot a la vegada. Por de la pèrdua, por del miratge, por de no ser correspost.

Vull viure amb tots els meus sentits la felicitat boja que m'ofereixes... Aquestes teves mans, tan dolces, tan oportunes, deixaria el volant... Vine, acosta't, així. Ho veus? No veus res? Jo tampoc. La teva mà té vida pròpia.

No trobes les paraules per expressar les teves emocions i els teus sentiments? Potser et manquen els mots, però els teus ulls, la teva pell, els teus braços i les teves mans parlen per tu. Què importa la precisió dels mots? En l'amor que m'ofereixes el que compta és aquesta for-

ça interior que ni tu ni jo sabem descriure amb paraules i que finalment només ens deixa una certesa: que volem fer-la viure, i que aquest desig foll és, precisament, la nostra llibertat. Passi el que passi, sabem que malgrat la nostra llarga història de trofeus sentimentals, finalment hem trobat l'amor. Et costa de creure? A mi també. Però fixa't, és un amor meravellós perquè ens ha submergit, i és un amor també difícil perquè de moment només es pot inscriure en els espais que et deixa la teva altra vida. Aquesta és la complexitat d'unes vides que tenen molta història viscuda però també és el goig d'unes vides que saben reconèixer la violència de les emocions. Seria tan fàcil si només fos una atracció passatgera o interessada, com tantes n'hi ha hagut a la nostra vida. No, no et vull pressionar, amb tu no ho faré mai. Però és dolorós. L'amor necessita llibertat.

No ploris, amor meu, ens aconiadarem, sí, però amb la serenitat dels amants que saben que habiten el cor i el cos de l'ésser estimat. Ja t'enyoro, ja et trobo a faltar. Aquests dies de passió amorosa, sí, dic amorosa, viscuts amb una intensitat folla, em creen dubtes sobre com podré viure la teva absència frustrant i dolorosa. Ho veus, habites un cor agitat i revoltat després d'anys d'amors convencionals, interessats, frívols, buits, frustrants. Però habites el meu cor, l'habites per sempre i d'alguna manera comparteixes aquesta revolta que miraculosament ens ha fet còmplices. Per què és diferent? Perquè aquest amor l'estem construint simplement sobre la veritat de les nostres emocions i sentiments. Tu m'estimes com sóc i assumeixes la meva història, i jo també assumeixo la teva i t'estimo com ets. Sóc immensament feliç!

Com ho farem? De moment el meu únic desig és viure aquest amor amb tu, plenament i lliurement, fins i

tot si aquesta llibertat ara per ara té uns límits dels quals hem decidit no parlar. Què és aquest viatge teu sinó un límit? No t'acompanyo al tren perquè el teu marit reclama la teva presència? Sí, tens raó, no podem malbaratar les nostres vides a cop de separacions i esperes. Ens hi acostumarem? No, almenys jo no, però improvisaré, tot i que, com ja t'he dit, espero que molt aviat ens alliberem, que t'alliberaràs de límits i obligacions.

Tinc un dolor agut a la boca de l'estómac, mareig, sensació de perdre el cap. Ja és la manca de tu. És la necessitat que has creat que es tradueix en un delit permanent d'entrellaçar els nostres cossos nus, de fusionar-los, de respirar-los, de perdre'ls un dins l'altre, de somriure'ns i de dir-nos que mai més res ni ningú els podrà separar. No, no podem parar, no arribarem al tren, però veus, et puc acaronar i conduir. Hem begut una mica massa... Estigues quieta!... No podré continuar, i no precisament a causa de l'alcohol... Para... No paris... acosta la cama...

Compte! Agafa el volant i no corris tant, ens matarem!

Confia en mi, sé el que em faig. Sóc un bon conductor. Sempre ho he estat. És una recta esplèndida, la veus? S'intueix el mar a la dreta, allà, a l'horitzó, just sota l'indret on aquella processó de núvols camina cap al nord, com si ens acompanyessin. I les muntanyes, veus les muntanyes a l'esquerra? Sí, aquí en diuen muntanyes, la muntanya, i tan sols són un assaig de turó. Mar a la dreta, boscos a l'esquerra, el Montgrí al darrere i davant nostre, l'estació, l'adéu, la vida, el futur. L'absència, estimada, serà insuportable. Vine...

Cop de volant. El cotxe es desvia cap a l'esquerra, vola, dóna voltes sobre si mateix, s'estremeix una darrera vegada i, després, cau lentament cap a un costat. És com si es trobés en un punt d'equilibri entre l'aire i el macadam, entre la brutor i el paradís, a l'entreson, quan tot és bonic i irreal, quan res és corpori. Unes mans es crispen sobre el volant. Lluiten per mantenir el control. Dreta, esquerra, no encerta la carretera? Aterra, es desplaça cap a l'esquerra, un arbre, xiscle de metall produït pels bonys de l'acer que s'arruga com un tros de paper, suaument, lentament, com si el temps, de sobte, transcorregués a càmera lenta. L'estrèpit, el cop. Un gust oliós impregnat de vapors foscos crema la gola i fa coïssor als ulls. Benzina. Tot és com un remolí a través d'un núvol de llum. El temps s'alenteix, es fa suau, volàtil; es paralitza per uns instants i tot és silenci. Un accident? Els accidents teixeixen emboscades als incauts, sovint amb violència, com només ho fa l'amor. De sobte, la boira. Boira? La tarda és clara i serena. Pluja mortal de fragments de vidre, pluja de diamants. Nit en plena tarda d'agost. Udol profund i ancestral. El silenci omple l'aire i és gairebé pitjor que l'enorme espetec i el crit definitiu, el darrer crit. Tot és silenci. El volant i el quadre de comandaments esclafen un cos en un embolic mutilant. Un tros del parabrisa sega un coll inert sobre el volant. Les dues rodes del davant, encara unides a l'eix, segueixen un camí propi i dos fars trencats agonitzen tristament a la vorera.

El xoc de dos mons

Sex and death, the front door and the back door of the world.

Soldiers' Pay, WILLIAM FAULKNER

L'accident va ser el primer d'agost de 1935, dijous, a quarts de sis de la tarda. Ho recordo tan bé perquè era el dia de la Festa Major de Viladamat. Jo tenia onze anys, a punt de fer-ne dotze. Anava en bicicleta. Acabava de sortir de casa per anar a Viladamat, i en arribar a la cruïlla amb la carretera que va de la Bisbal a Figueres, a la Creu d'Albons —a la Creu, diem nosaltres—, feia pocs minuts que acabava de passar.

Hi ha qui diu que va ser el dos d'agost. Però els diaris em donen la raó! El cert és que era la Festa Major de Viladamat, potser el primer dia, potser el segon. Per què totes les festes majors de Catalunya són a l'estiu? Home, no totes, però una explicació versemblant és que les dates de les festes majors dels pobles les marcaven els ritmes de

les feines del camp, generalment després del segar i el batre.

A principis d'agost el poble estava acabant les feines del batre. Pel maig es començava a segar. A cada casa hi havia una màquina, i menar-la era la feina més disputada perquè era la més còmoda. Normalment es reservava per als parents forasters que venien a ajudar. Per Sant Joan s'acabava de segar i s'anaven apilant les garbes al camp. Per Sant Jaume, just després de la Festa Major d'Albons, es començaven a traslladar les garbes a l'era. Allà on ara hi ha el bar, era l'era de can Tell. El fill de la baronessa de Maldà va donar el terreny al poble, i cada veí va contribuir amb tres mil pessetes per poder tenir un local social, que gestiona l'ajuntament. Però això va ser molts anys més tard.

Quan el jutge de Palamós va fer la inspecció ocular del vehicle sinistrat va trobar que l'agulla del comptakilòmetres marcava 140, tot i que podria ser que aquesta posició l'hagués adoptada de resultes del xoc. De tota manera, els testimonis presencials parlaven d'una velocitat mai vista. Si el cotxe hagués arribat a Viladamat, només a tres quilòmetres i mig de l'accident, a 140 quilòmetres per hora, la desgràcia s'hauria multiplicat perquè hi havia molta gent ballant sardanes a prop de la carretera i no haurien tingut temps d'apartar-se. Els camins d'aquella època no eren com els d'avui. La carretera era l'antic canú vell de Girona, que es va pavimentar i va adquirir la categoria de carretera a començaments del segle xx. Almenys en el tram d'Albons, estava vorejada de plàtans joves que tallaren quan algú va decidir que eren massa perillosos per als cotxes. L'alcalde d'un poble veí els va fer eliminar perquè deia que produïen mal de cap. Quina ximpleria! O no, perquè amb el temps es va saber que es

va vendre la fusta. És una llàstima perquè a mi m'agradaven aquelles carreteres ombrívoles a l'estiu, quan cau aquell sol de justícia que estella les pedres.

Aquella era una tarda típica d'agost a l'Empordà, plàcida i tranquil·la, fins i tot diria que dolça, malgrat la calor.

Albons està situat dalt d'un petit turó format per les deposicions dels antics cursos del Ter. Parlo en plural perquè el riu va ser desviat diverses vegades per qüestions més polítiques que una altra cosa, i va provocar seriosos danys i paranys, com el de les sorres voladores que diuen que una vegada van arribar a engolir un cavaller i el seu cavall. Situat a la frontera, molt complicada, entre els dominis dels comtes d'Empúries, sempre delerosos per conservar la seva identitat, i els dominis de reis, de bisbes i de comtes reis sempre delerosos de l'annexió; fins a l'any 1272, quan el comtat va passar a formar part de la Corona. Però això no va acabar amb la inestabilitat a l'Empordà. Encara hauria de patir nou invasions franceses, per posar-te un exemple. Sí, nou! La primera es produí a l'època del rei Pere el Gran, quan Felip l'Ardit es va plantar als Pirineus amb un exèrcit de vuitanta mil homes i vint mil cavalls, cobert des del mar per una gran quantitat de vaixells que el nostre almirall Roger de Llúria va fer miques sense gaire esforç. Els francesos tampoc van poder passar el coll de Panissars perquè un brau vescomte de Rocabertí els va aturar, tot i que algun caragirat els va conduir al coll de la Massana i així van poder envair l'Empordà. Nou invasions!

El meu pare sempre explicava que una vegada fins i tot es va donar l'ordre que les ganivetes de tallar pa que hi havia a totes les cases es mantinguessin lligades a les taules amb una cadena per evitar que es fessin servir per

matar gavatxos. També deia que un cop morts els emparedaven, i que per això a l'Empordà hi ha cases amb parets tan amples, com les de casa, de quasi un metre. Es veu que se n'han trobat molts, però jo encara no n'he vist cap. Ara, t'he de confessar que de petit mirava les parets i imaginava quants francesos hi devia haver a dintre. Me'ls imaginava vestits amb la casaca blava i daurada del meu estimat soldat de plom. En tenia un amb una ploma vermella al barret. El pare deia que era un coronel i jo li tenia molt respecte. Aquest soldadet era un tresor i jo em sentia molt important quan el deixava una estona al meu millor amic.

Sí, ara torno a l'accident, però deixi'm fer. Jo sóc historiador autodidacte, sap?, i m'agrada posar-ho tot dins del seu context. Ja acabarà trobant el sentit de les meves fugides històriques, perquè, de fet, aquesta història té molt a veure amb la història d'una època.

El contrast del daurat dels camps amb el gris perla de la immensa mola de pedra calcària que és el majestuós Montgrí, un cel d'una blavor nítida i el verd de les vinyes i els olivets fan encara avui d'aquest paisatge un dels més bonics que jo mai he vist. A mar, a l'estiu, sovint s'aixeca una boirina espessa que fa la sensació que les terres de conreu rostides pel sol, en contacte amb l'aigua, han començat a arrencar el bull. No, des d'Albons no veiem el mar, però l'intuïm, molt especialment a l'estiu, quan estols de gavines vénen a picotejar les restes de cereal que han quedat al camp després del batre. Les Gavarres, a l'horitzó, mirant cap a la Bisbal, tenen un color blavós. El meu pare deia que era un reflex del mar i jo volia creure-m'ho perquè no podria viure gaire lluny de l'aigua. Per mi, mar és sinònim de llibertat.

M'agraden els paisatges ben conreats que onegen

quan bufa la tramuntana, aquest vent intens que es filtra per totes les esclotxes i que udola imitant els plors d'una dona. El dia de l'accident no recordo que en fes, en canvi recordo la immensa calda i una quietud que et permetia escoltar la fressa del feinejar al camp. Anava pensant en aquesta placidesa, amb la despreocupació típica dels meus onze anys, pedalejant damunt la bicicleta, sense mans i amb els braços estesos, cap a Viladamat. Qui m'havia de dir que el viatge apressat de la tornada tindria un regust ambigu, entre l'excitació i la tragèdia!

L'accident no es va produir a la Creu, com diuen els diaris, sinó un quilòmetre abans, segurament a causa del gual que servia per canalitzar les aigües de la pluja que baixen pel camí que ve de la muntanya, a mà esquerra, en direcció a Figueres. Era molt perillós, però no hi havia cap senyal que l'indiqués. El cotxe va saltar, es va descontrolar, va volar fins a una petita rasa, va fregar amb el parafang el tronc d'un arbre, va xocar contra una fita i va donar cinc voltes de campana.

En aquell temps a Albons només hi havia tres cotxes, i cap com aquell. De seguida els vailets el vam envoltar encuriosits. La carretera era un passeig habitual per a nosaltres, però sabíem que si passava un cotxe i s'aturava havíem d'arrencar a córrer sense dubtar ni un moment. Podia ser un «cotxe de cinta». No sap què és? Les males llengües deien que eren cotxes que s'aturaven i treien sang als nens per donar-la al rei, que era tuberculós. Però això devia ser quan hi havia rei. Aquell estiu hi havia República, una República de dretes que havia suprimit les institucions autonòmiques de Catalunya, empresonat el seu govern i paralitzat totes les iniciatives progressistes; però era una República. Ara sé que qui era tuberculós no era Alfons XIII, sinó el seu pare, Alfons XII, que va mo-

rir d'aquesta malaltia. Però ja se sap, els pobles tenen les seves manies i costa de canviar-les. I sap què?, a mi els reis no m'han interessat mai gaire. Jo sóc republicà!

Un home que en el moment de l'accident anava caminant per la carretera en sentit contrari, com toca, va explicar que el salt del cotxe va ser tan impressionant que va poder veure fins i tot els seus eixos en volar pels aires. Va quedar entravessat, amb les rodes mirant amunt. Part de la capota i del joc de rodes del davant es van despendre i van anar a parar a la vorera, a més de vint metres de distància.

Mateu Baus, de cal Boter —un mas arran de carretera tocant a la Creu i al camí que porta al poble—, que en aquella època devia tenir uns nou anys, va veure la tragèdia i va anar a demanar ajuda. En el moment de l'accident, a mitja tarda, a Albons tothom era al camp. Al cap de poca estona, tot el poble ja envoltava el cotxe. Els pagesos que feinejaven als conreus vora la carretera van ser els primers a arribar-hi. Mai havien vist un cotxe semblant. Alguns deien que estava pintat amb un bany d'or. Lluïa tant sota aquell sol de justícia, que ens enlluernava.

La gent del poble va intentar girar el cotxe per alliberar l'home que estava atrapat a sota. L'espectacle no l'oblidaré mai. En treure'l vam veure que el parabrisa, que s'havia després, i en part havia esclatat, pràcticament l'havia decapitat. El seu cos va quedar esclafat entre el seient i el volant. No hi havia res a fer, estava ben mort. La mort va ser, de ben segur, instantània, perquè a més tenia el crani aixafat. Un gos llepava la sang de terra però tots estàvem tan atabalats que no vam pensar a foragitar-lo. Una nena que s'ho mirava de lluny va començar a cantar:

«Dalt del cotxe hi ha una nina que en repica els cas-

cavells. Trenta quaranta, l'ametlla amarganta, pinyol madur, vés-te'n tu!».

Moltes vegades, anys després, m'ha vingut al cap aquella imatge. Però la nina no era dalt del cotxe. En una de les voltes de campana, l'acompanyant, una noia, rossa i molt bonica, va sortir llançada del vehicle i va xocar violentament contra el terra. Es va fracturar la part frontal del crani i les dues cames, es va partir la llengua amb les dents per la forta commoció i se li va enfonsar un ull. Va ser un moment tan carregat de tensió que fins i tot em va semblar que durant un instant només se sentien uns lleus gemecs de la noia i que les cigales havien deixat de cantar.

A ella la vam portar a cal Boter, mentre esperàvem l'ambulància, i la instal·làrem sobre una taula. Estava tota coberta de sang i havia quedat mig nua a causa del fort impacte en sortir projectada del cotxe perquè el seu cos s'havia arrossegat molts metres pel camí pedregós. És lleig dir-ho, però és la primera dona que vaig veure nua. La gent, que té molta fantasia, va fer córrer que no duia calces, però jo em penso que la roba se li va esparracar per la violència de l'accident. Pel que recordo, duia una brusa blava, brillant, feta parracs, i una faldilla curta blanca, molt malmesa. O, pensant-hi bé, potser eren uns d'aquests pantalonets mínims que en aquella època ni sabíem que existien. Tenia la pell de vellut i de color de cera, perfecta. A mi em va semblar que podia ensumar el seu perfum barrejat amb la flaire de la benzina del motor, amb l'olor dolça dels fonolls esclafats pel xoc violent del cotxe i la fragància del blat amuntegat en garbes, que desprèn aquella olor fresca tan característica i oblidada dels pallers. Potser tot són imaginacions meves, però sempre ho he recordat així. Quina dona! Mai n'he trobat

una d'igual, potser per això tampoc mai m'he casat. Qui ha conegut la perfecció no pot conformar-se i ha de seguir buscant. Ara, a la meua edat, ja he perdut l'esperança de trobar algú que esborri el seu record. Tot ja va de baixa. Ja m'entén...

A les nou tocases va arribar l'ambulància i la va traslladar immediatament a la clínica del doctor Coll de Girona, l'actual Clínica Girona, on a més del doctor Coll també la va visitar el doctor Corachan. Entretant, els pàgodes van traslladar el cadàver de l'home al cementiri d'Albons en un carro de transportar fèms estirat per un burro, i el van deixar sobre un matalàs vell i tacat que havien col·locat damunt d'un parell de taules vetustes a manera de cadafal improvisat. L'enterramorts era l'escombriaire. En aquells moments no me'n vaig adonar, però quan hi penso, quin contrast! Un jove elegant i ben plantat, amb el tors nu, pantalons i sabates blanques, sobre un carro de fèms. Molt malmès, això sí. Amb el cap mig segat, ensangonat però amb una expressió serena i jo ara gosaria dir que dolça i feliç. No em va fer cap por tot i que era el primer mort que veia, i potser era per això que li ho explico. Des d'aleshores, sempre m'ha cridat l'atenció l'expressió d'immensa serenitat dels morts. Ara que sóc gran, aquesta sensació de descans absolut m'ajuda a pensar en la mort amb una certa filosofia. Perdoni si tot plegat li sembla estrany i confús, però així són els records.

La gent que envoltava el príncep vestia roba de feinejar al camp, els homes amb barret de palla o boina, les dones amb faldilles llargues, davantal i mocador al cap. Les criatures, com jo, amb pantalons fins als genolls, camisa i espadenyes, i les nenes amb una bata ampla i sense mànigues que es posaven damunt el vestit o, si feia calor, com en aquest cas, directament sense res a sota.